

Kulttuurisista toisista vakavasti otettaviksi poliittisiksi toimijoiksi

– pohdiskelua eläinoikeusaktivismiin kulttuurisesta toiseudesta

Pia Lundbom

Tarkastelen artikkelissani suomalaista eläinoikeusaktivismia kulttuurisen toiseuden kehyksen kautta. Olen kiinnostunut kysymyksestä, onko kulttuurisen toiseuden käsite relevantti kuvaamaan tämän päivän aktivismia. Kulttuurisella toiseudella tarkoitan sekä liikkeen ulkopuolelta esimerkiksi mediassa tuotettua toiseuden asemaa että aktivistien kokemaa (ja tuottamaa) toiseutta. Lisäksi tarkastelen, onko aktivismin kategorisoinnissa ja aktivistien poliittisessa toiminnassa tapahtunut ”kulttuurinen käänne” (ks. Ylä-Anttila 2005, 56). Rajaan huomioni ja kiinnostukseni erityisesti aktivismin kulttuuriseen ja poliittiseen toiseuteen.

Eduskuntavaalien alla huhtikuussa 2011 eläinaktivistit yllättivät bannerolliensa ja muun materiaalinsa kanssa Tampereella vaalitulaisuudessa puhuneen pääministeri Mari Kiviniemen. Protestin pontimena oli keskustapuolueen läheinen suhde turkistarhaukseen. Lisämaustetta aktivistien protestoinnille toi se, että Kiviniemi oli saanut eduskuntavaalikampanjaansa tukea turkistuottajilta. Aktivistit näyttäytyivät vastaavalla tavalla vaalitulaisuuksissa myöhemmin myös Hämeenlinnassa ja Riihimäellä. Vaaleja edeltävänä maanantaina 11.4.2011 Kiviniemi vaatikin muun muassa Iltasanomien lööpissä vaalirauhaa, kun kävi

ilmi, että myös hänen vaalimainoksiaan oli muunneltu hänelle epäedullisella tavalla. Keskustan vaalijulisteiden tilalle oli yön aikana ilmestynyt uusia muunnelmia alkuperäisistä vaalijulisteista ainakin Helsingissä ja Tampereella. Julisteita oli kahta erilaista. Toisessa Kiviniemen suuhun pannaan sanat ”Haluatko eläimet pieniin häkkeihin? Niin minäkin.” Kuvassa pääministerin suusta valuu verinoro. Toisessa julisteessa on kuva ketusta ahtaassa häkissä. Tekstissä lukee: ”Kettu ilman virikkeitä. Asiaa.”

Edellä kuvatut tempaukset olivat vuoden 2011 eduskuntavaalien alla eläinaktivistien uusimmat poliittiset toimintakeinot. Keinot

ovat muuttuneet vuosien saatossa. Suomalainen eläinoikeusaktivismi nousi kaiken kansan tietoisuuteen keväällä 1995 niin sanottujen kettutyttöjen tekemien turkistarhaiskujen myötä. 1990-luvun aikana aktivistit loivat eläinoikeuspolitiikkaa erilaisin keinoin. Mielenosoitukset, perinteiset lentolehtisten jakamiset, boikottikampanjat ja keskustelutilaisuudet nostivat eläinten kärsimystä esille eri foorumeilla samanaikaisesti. Käytännössä eläinoikeusliikkeen toimintakulttuuriin on kuulunut useiden eläimiin liittyvien epäkoh- tien yhtäaikainen esilläpito (ks. Lundbom & Rinne 2003, 182).

Aktivismin keskiössä ovat eläinten oikeudet: eläinten hyväksikäyttö ja hyväksikäyttöä ylläpitävät rakenteet halutaan saada loppu- maan. Yhteiskunnallisena liikkeenä aktivis- mille on tärkeää myös se, millaista yhteisöllisyyttä liikkeeseen syntyy ja miten uusia toimijoita mobilisoituu. Kulttuurisella liikkeellä, kuten eläinoikeusaktivismilla, on kulttuurisia normeja. Valtakulttuuriset normit ja valta- kulttuurille vaihtoehtoista toimintalogiikkaa esittävän aktivismin kulttuuriset normit olivat etenkin aktivismin alkuvuosina jatkuvalla tör- mäyskursilla.

Aktivistien käyttämät poliittiset toiminta- tavat vaikuttavat siihen, millaisena heidät näh- dään ja kategorisoidaan. Toiseus on artikke- lissani teoreettinen apparaatti, tulkinnallinen kehys, ja eläinoikeusaktivismin muutos on tulkinnan kohde. Toiseus tulkintakehyksenä on sosiokulttuurinen konteksti: olen kiinnos- tunut siitä, miten kulttuurisen toiseuden tul- kintakehys asemoi aktivisteja ulkoapäin, mutta myös siitä, millaista on koettu kulttuurinen toiseus (ks. kehystämisestä esim. Väliaverronon 1995). On huomionarvoista, ettei poliittinen toiseus ole vain ongelma aktivisteille vaan myös aktivistien itsensä tuottamaa. Tässä mielessä kyse on myös toiseuden hallinnasta ja taidosta tuottaa halutunlaista toiseutta, eikä pelkästään määrittelyn kohteeksi joutumista.

Tarkastelukohteena muutokset toiminnassa ja toiseudessa

Olen tutkinut eläinoikeusaktivismia 1990-lu- vun lopusta lähtien erilaisten empiiristen ai- neistojen avulla. Olen haastatellut ja havain- noinut aktivisteja sekä analysoinut heidän kampanjoitaan. Kiinnostukseni kohteina ovat olleet niin yhteisöllisyys, sukupuolikategori- sointi ja kulutuspolitiointi kuin aktivismin mediasuhdekin. (Esim. Lundbom 2001; 2002; 2003; 2007; 2009.) Tässä artikkelissa tarkas- telen aihetta kahdesta näkökulmasta: yhtäältä analysoin poliittisen toiminnan muutosta eläinaktivismissa ja toisaalta tarkastelen kult- tuurisen toiseuden käsitettä ja aktivistien toi- seuden muutosta. Lähestymistapani on ensi- sijaisesti teoreettinen. Lähestyn siis toiseutta aiempien eläinoikeusaktivismia käsittelevien tutkimusten pohjalta. Tehdäkseni huomioita kulttuurisen toiseuden määrittelystä ja ko- kemuksellisuudesta kävin läpi viime vuosien aikana valmistuneita eläinoikeusaktivismia käsitteleviä tutkimuksia. Aiemmat tutkimuk- set eivät ole pelkästään teoreettisen kehyksen osa vaan myös auttavat rakentamaan käsitystä siitä, miten aktivismi ja suhtautuminen akti- vismiin ovat muuttuneet.

Tämän artikkelin ja aktivismin muutoksen todentamisen kannalta kolme varsin tuoretta pro gradu -tutkielmaa ovat kiinnostavia niin aineistonkeruuhetken, aineistotyyppien kuin näkökulmiensakin valossa. **Miira Rauhamäki** (2008) käsittelee tutkielmassaan laittomia keinoja käyttävien aktivistien kollektiivista identiteettiä. Rauhamäen (2008, 133) haas- tattelemat aktivistit eivät kokeneet laillisia kei- noja riittäviksi tavoiksi edistää eläinten asiaa entistä julmemmassa, eläimiä hyödyntävässä tehotuotannossa. Rauhamäen tutkimuksen ai- neisto on koottu vuosien 2001–2004 aikana. **Meeri Sipilän** (2011) tiedotusopin pro gradu

-tutkielmassa tarkastellaan eläinoikeusliikkeen media-aktivismia Tarhauskielto-kampanjassa talvella 2010. Sipilä (emt.) analysoi media-aineiston ja haastatteluaineiston avulla **Pirita Jupin** (2004) väitöskirjatutkimukseen peilamalla aktivismin kategorisoinnin sekä eläinoikeusliikkeen toimintatapojen muutosta. **Toni Malmin** (2011) pro gradu-tutkielmassa tutkitaan seurantatutkimuksena aktivistina pysymistä ja aktivismista luopumista sekä aktivismin nivoutumista henkilökohtaiseen elämään. Malm (emt.) hyödyntää **Ari Rasi-muksen** vuosina 2000 ja 2001 tekemiä teema-haastatteluita sekä omia uusintahaastatteluitaan vuodelta 2010.

Kulttuurisen toiseuden kehys

Tarkastelen seuraavaksi teoreettisena työkaluna käyttämäni kulttuurisen toiseuden määritelmää. Kulttuurinen toiseus pitää käsitteenä sisällään ajatuksen tutusta ja vieraasta, tavanomaisesta ja tästä eroavasta. **Tanja Lamminmäki-Kärkkäinen** (2002) kirjoittaa, että ”toiseus on itselle tai toiselle tuotettu identiteetti, jonka perusaineiksina on yhteenkuulumattomuus ja vieraus sekä usein toissijaisuus”. Lamminmäki-Kärkkäinen (emt.) pohtii, miten toiseuden tuottamisissa ei anneta kuunnella toisen sanomaa. Ymmärrän tämän niin, että toiseuden tuottamisen valta rakentaa tulkintakehyksen, joka ei ”päästä läpi” tulkintakehyksestä poikkeavia sanomia. Lamminmäki-Kärkkäisen (emt.) mukaan tässä on olennaista asenne, jossa meillä on ”tieto” toisen intresseistä. Tällöin tulkitsemme hänen sanansa suoraan ilman tarvetta pysähtyä miettimään kuulemaamme. Voi siis aiheellisesti myös pysähtyä pohtimaan, tulkitaanko aktivisteja heidän oletettujen piirteidensä kautta pysähtymättä kuuntelemaan, mitä toimijat pyrkivät sanomaan (vrt. Butler 2006, Hall 1999).

Toiseuden konstruktivisuus on Lamminmäki-Kärkkäisen (emt.) esittämän esimerkin mukaan ”sitä, että jos tiedämme henkilön lestadiolaiseksi ja lestadiolaiset patriarkaalisiksi, kuulemme ja näemme kaiken henkilön tekemisen osana suurta patriarkaattikertomusta”. Olennainen piirre toiseuden määrittämässä suhteessa on, että henkilö antaa itselleen luvan määritellä toisen ihmisen olemuksen tätä itseään kuulematta. Tämä edellyttää Lamminmäki-Kärkkäisen (emt.) mukaan suhtautumiseen sisäänrakennettua toissijais-tamisen mekanismia.

Anna Kulmalan (2006, 70) mukaan toiseus viittaa yksilön kokemukseen erilaisuudesta, ulkopuolisuudesta ja ehkä myös eriarvoisuudesta. Näin ollen toiseuden tilaan tai paikkaan joutuminen ei ole ihmisen itsensä kokonaan hallittavissa. Kulmala (emt., 71) kirjoittaa, että toiseus ilmaisee kokemuksellista suhdetta esimerkiksi toisiin ihmisiin, ihmisryhmiin ja yhteiskuntaan. Toiseudessa erilaisuus ja erottuminen normaaliksi ja tavalliseksi katsotusta tulevat näkyväksi. Toiseus valtavirran positioista käsin tehtynä tulkintana ja toiseus kokemuksena tuottavat samanaikaisesti erilaisia määrittämiä toiseudelle. Voi siis rinnakkain tulla tulkituksi ulkopuolelta toisenlaisena, erilaisena ja samanaikaisesti kokea itse olevansa toisenlainen, erilainen. Nämä toiseuden kategoriat eivät välttämättä kuitenkaan koh-taa. Tulkinta toiseuden olennaisesta tekijästä voi poiketa.

Toiseutta ja toiseuden rakentumista on pohdittu varsinkin uskontoja ja rasismia koskevissa tutkimuksissa (ks. esim. Hall 1992, 1999). Muun muassa maahanmuuttajia ja islamia on tutkittu ja tarkasteltu vieraan ja toiseuden tulokulmista. Tulkintakehyksenä toiseus mahdollistaa erilaisten ”toisten” ja ”toiseuksien” tarkastelun. Toisiksi määrittyville ei välttämättä anneta puheenvuoroa tai mahdollisuutta avata mielipiteitään.

Myös stereotypisointi saattaa vaikeuttaa

omien näkökantojen esilletuomista. **Mikko Lehtonen** (2004, 21) toteaa, että stereotyyppisöllä tietty ihmisryhmä esitetään ikään kuin se olisi homogeeninen. Lehtonen jatkaa (emt.): ”tietyt käyttäytymisen, ulkomuodon tai muiden piirteiden muodot irrotetaan stereotyyppioissa yhteyksistään ja esitetään kuin ne olisivat ominaisia koko ryhmälle”. Meillä ei niinkään ole identiteettejä, vaan me tuotamme niitä kaiken aikaa ajatuksillamme ja teoillamme (emt, 123). Lehtonen (emt., 124) toteaa, että yhteisöllisiä identiteettejä tuotetaan uudelleen harjoittelemalla, kertaamalla ja välittämällä tiettyjä merkityksiä. Toisto luo tunteen jatkuvuudesta ja yhdenmukaisuudesta. Jos joku toiseutetaan, hänen ei Lehtosen (emt., 260) mukaan ajatella kuuluvan ”meihin”. Siten toiseuttaminen on toisen näkemistä itselle vastakkaiseksi, ei vain itseän nähden erilaiseksi” (emt., 263).

Todellisuus perustuu **Stuart Hallin** (1992, 17) mukaan aina myös siihen, miten se esitetään. Toiseutta esitetään, näytetään ja todennetaan arkisissa vuorovaikutustilanteissa. Media käyttää määrittelyvaltaa siinä, mitä asioita käsitellään ja miten; Hallin (emt.) sanoin heijastamiensa asioiden tuottamisessa ja muodostumisessa. Hallin (1992, 19) mukaan ”on pyrkimys kieltää ’erilainen’, tukahduttaa se, jähmettää se, tietää siitä kaikki, jotta sitä voisi valvoa, jotta erilaisesta voisi tehdä vallan kohteen”.

Yhteiskunnalliset liikkeet pyrkivät ajamaan omia päämääriään ”ideologisen taistelun” avulla (Saari 2006, 92). Media ja mediateknologia ovat välittäjiä välillämme enenevissä määrin (ks. Kangaspunta 2011, 20). **Pentti Raittila** esittääkin, että (2005, 37) ”jos journalismi esittää toisen luontevassa vuorovaikutuksessa ’meidän’ kanssa, yksilön on sosiaalistuessaan myös helpompi hyväksyä hänet osaksi yhteisöä”.

Eläinaktivistien kulttuurisen toiseuden rakentuminen

Aktivistien oma näkemys on päinvastainen: Teot ja toiminta ovat osoitus heidän luontosuhteensa erilaisuudesta nk. tavallisiin ihmisiin verrattuna.

Arto Lindholm (1998, 22) kuvaa edellisessä sitaatissa aktivistien näkemystä luontosuhteestaan. Aktivistit, ainakin Lindholmin (emt.) analyysin mukaan, tekevät eroa itsensä ja ”tavallisten ihmisten” välillä. Tämä on yksi esimerkki eronteosta, luokitteluista, joita voidaan tehdä ja on tehty puhuttaessa aktivisteista. Erontekoja ja luokitteluita aktivisteihin ja muihin tekevät median, turkistuoittajien, tutkijoiden ja yhteiskunnallista keskustelua seuraavien ihmisten ohella aktivistit itsekkin.

1990-luvun eläinaktivismin kulttuurista asemaa voidaan selittää poikkeamisella suomalaisesta kansalaistoiminnan perinteestä, johon on kuulunut järjestäytyneisyys ja lainkuuliaisuus. Yhteiskunnalliset liikkeet ovat 1900-luvulla lähes poikkeuksetta omaksuneet yhdistysmuotoisen toimintamallin (Siisiäinen 1998, 221). Myös uudet toimintamuodot, kuten 1960-luvulla mielenosoitukset, ovat saaneet suomalaisen järjestäytyneen muodon. Tästä mallista poikkeaminen luo jo itsessään toiseuden aseman. 1990-luvulle tultaessa yhdistyssidokset muuttuivat selvästi (Siisiäinen 2007, 312). Uudet yhdistyssidokset ovat heikkoja ja toimijat sitoutuivat yhdistyksiin rajallisesti. Aikaisemmat yhdistykset olivat yhdessä tuottamisen yhteisöjä, monet uusimmista egoprojekteja ja yhdistysmuotoisen kuluttamisen tapoja. **Siisiäisen** (emt.) mukaan onkin usein jo kyseenalaista puhua ”kollektiivisista” yhdistys- ja liikeidentiteeteistä samaan tapaan kuin aikaisempien vuosikymmenten vapaaehtoisuuteenliittymien yhteydessä. Hänen (emt.) mukaansa lienee kysymys kollektiivisista identiteeteistä, mutta erilaisista, pirstaleisimmista ja ”ohuemmista”.

Aktivismia käsittelevissä tutkimuksissa on havaittu, että toimijoiden nuoruus ja sukupuoli olivat varsinkin 1990-luvun jälkipuoliskolla tyypillisimpiä tapoja tulkita aktivisteja. Esimerkiksi kettutyöiksi puhuttelu sai aikaan sen, että usein huomion kohteena olivat erityisesti tytöt sekä enemmän esimerkiksi eläinten vapautusiskut kuin toimintaan kannustavat ideologiset ja moraaliset lähtökohdat (Luukka 1998; Lundbom 2002, 88). Stereotypisointi tietynlaiseksi, poikkeavaksi ja erilaiseksi oli tavanomaista. **Anne Väisänen** (2003, 24) kuvaa, kuinka aktivismia ei kategorisoida poliittiseksi toiminnaksi vaan ensi sijassa rikollisuudeksi ja kapinaksi. ”Toisen asema” eli vieraan kategoriaan luokitelluksi tuleminen oli osalle aktivisteista hankala, ajoittain jopa mahdoton poliittinen positio. Aktivistien puhuttelu vaikkapa terroristeina sai monet heistä pohtimaan, miten jaksaa nostaa esille tärkeäksi kokemiaan yhteiskunnallisia asioita (Lundbom 2001). Ulkopuoliset tarjosivat toimijoille tämän tästä erilaisia yhteiskunnallisia ja poliittisia kysymyksiä ajettavakseen.

Ari Rasimus (2006, 324) kirjoittaa, että suomalaisen eläinoikeusliikkeen vuorovaikutus ympäröivään yhteiskuntaan oli 1990-luvulla voimakkaiden ristiriitojen sävyttämä, voimakkaampien kuin radikaalilla ympäristöliikkeellä. Rasimuksen mukaan (emt., 327) ”OE:ssa [Oikeutta Eläimille -yhdistyksessä] elää varsin vahvana riippumattomuuden ja vapaamuotoisuuden henki (...) ja sen halutaan säilyvän selkeänä vaihtoehtona Animalian edustamalle toimintatavalle”. Rasimus arvioi tavoitteiden saavuttamisen laittomien toimintakeinojen avulla olevan äärimmäisen epätodennäköistä. Hänen haastateltavansa uskoivat toiminnan ammattimaistuvan ja asiantuntemuksen esimerkiksi turkistarhauksesta jo lisääntyneen. (Emt., 328, 331–332.)

Eläinaktivisteja kuvattiin 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa myös hyvin erilaisilla käsitteillä. Esimerkiksi **Miik-**

ka Pyykkönen (2003, 225) kirjoittaa, että ”viranomaislausuntojen antajat, päätoimittajat ja kolumnistit käsittelevät aktivisteja... sanomalehtiaineistossa terroristeina, ekoterroristeina, fundamentalisteina, ääriaineeksena, vähemmistönä, pienenä ydinjoukkona, tyttöinä tai poikina tai nuorina”. Aktivismin näkeminen ja puhutteleminen kulttuurisesti toisena on samalla ollut oikeanlaisena ja sopivana pidetyn poliittisen toimintatavan vahvistamista. (Ks. myös Lundbom 2007, 288.) Toiseutta on tuotettu siten esimerkiksi korostamalla aktivistien ikää ja sukupuolta, rakentamalla kuvaa pienestä ydinjoukosta, jolla ei ole todellista merkitystä yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaajina, tai puhumalla ääri-ideologiaa kannattavista fundamentalisteista, toisista, joihin ei tarvitse tai voi suhtautua vakavasti.

Kulttuurisen toiseuden tuottaminen on siten ollut hyvin monitasoista ja myös monikäsitteistä. Pirita Jupin (2005, 31) mukaan symbolinen uhka ja tutulla maaperällä kohdattu kulttuurinen vieraus on pyritty ottamaan haltuun määrittelemällä toiminta yksiselitteiseksi johonkin kategoriaan. Jupin (emt., 36) aineistossa eläinoikeusliikkeen määrittelyyn ovat osallistuneet monet eri toimijat ja hallitsevaksi julkisuuden toimijaksi nousee poliisi. Lindholmin (1998, 36) mukaan ”melko tyypillinen julkisuuskuva on, että aktivistit jo nuoren ikänsä vuoksi ovat kypsymättömiä ja kasvettuaan automaattisesti kohoavat muun yhteiskunnan tasolle”.

Nuoruuden aiheuttamaan toiseuteen on yhdistynyt liikkeen ajaman eläinoikeusasian sekä epäkonventionaalisten toimintakeinojen kulttuurinen vieraus (Juppi 2005, 31). Nuorten toiminnan perusteita ei ole juuri pohdittu ja toiminta on kategorisoitu terrorismiksi (ks. Lundbom 2001). Samanaikaisesti aktivisti saattoi tulla luokitelluksi moninkertaisesti toiseksi – ja nuori radikaali naisaktivisti näyttäytyä toiseuden ilmentymänä. Aktivistien poliittinen toiseus haastoi ainakin

1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa siten samalla pohtimaan, millä tavoin ja keiden on mahdollista esittää kritiikkiä vallitsevia olosuhteita kohtaan. Aktivistit ovat eittämättä asettuneet mutta myös asetettu marginaaliin. Kulttuurisesti toiset ovat joutuneet perustelemaan omia näkökantojaan moniäänisesti ja monipuolisesti.

Kysymykset määrittelyvallasta ja yhteisöjen roolista toiseuden tuottajana ovat kiintoisia. Kokemuksellisena toiseutena marginaalista politikointi vaikutti olleen osalle vuosituhanen vaihteen aktivisteista toivottava positio, eikä esimerkiksi puoluepolitiikka vaikuttanut olevan minkäänlainen vaihtoehto (ks. esim. Lundbom 2003). Aktivistit ajavat asioita, koska kokevat sen itselle oikeaksi tavaksi toimia (Malm 2011, 51). Yhtäältä marginaaliin asettamisen positio tuntui raskaalta ja jatkuva poliittisen agendan määrittelykamppailu väsyttävältä (ks. uupumuksesta myös Lundbom 2001, Malm 2011, 82-83). Ulkopuolelta tuleva toiseuden määrittelemine ja koettu toiseus ruokkivat myös toisiaan. Toisaalta osalle aktivisteista marginalisointi saattoi olla jopa voimaannuttavaa (ks. myös Juppi 2004).

Suhde puoluepolitiikkaan kollektiivisen identiteetin keskiössä

Kollektiivisen identiteetin rakentamisessa määrittelyprosessi meihin ja muihin on keskeinen. Meillä on universaali taipumus kategorisoida lähes lukemattomin eri tavoin ihmisiä meihin ja muihin, omiin ja vieraisiin (Jouhki 2006). Negaatio on yksi keskeinen käsite, tai voisiko sanoa prosessi, kollektiivisen identiteetin rakentumisessa. Negaation eli kieltämisen kautta rajataan se, mitä ”me” emme ainakaan ole. Negaation avulla meistä, kollektiivista, tulee vahvempi ryhmä. Itsen

kannalta ”samanlaiset” luokituvat kollektiivisen ”meidän” joukkoon. Toisenlaiset taas ovat ”muuta”, vieraita. (Ks. myös Perho 2010 ja Souto 2011.)

Vahvat määrittelyt ja myös negaatioiden tekeminen ovat kuuluneet eläinoikeusliikkeen keskeisesti. Vahvat tunteet ja näkemykset ilmentävät asiaa kohtaan tunnettua vakavuutta, mutta myös lisäävät liikkeen yhteisöllisyyttä. Kollektiivinen identiteetti on yksi tapa tuottaa toimijoiden keskinäistä yhteisöllisyyttä ja samalla myös omatoimisesti rakentaa toiseuden asemaa. Yhteisöllisyys on mille tahansa ryhmälle tärkeä tunne. Eläinoikeusaktivismia ja aktivisteja käsittelevissä tutkimuksissa yhteisöllisyys näyttäytyy muun muassa toimijoiden motivaatiota ylläpitävänä voimana ja yhtenä toiminnan jatkamisen jaksamista edistävänä tekijänä (ks. Lindholm 1998; Luukka 1998; Lundbom 2001; Rasimus 2006). Muiksi määrittyvät etenkin eläimiä huonosti kohtelevat tuottajat. Olennaista on toki juuri se, missä mielessä muiksi määrittyvät kaikki muut.

Kollektiivisen identiteetin ja kulttuurisen toiseuden käsitteiden käytössä on keskeisin erottava tekijä se, kuka saa määritellä toiseuden: onko se toimija itse vai vaikkapa poliisi (ks. Juppi 2004; Sipilä 2011, 127–128). Aktivistien kollektiivisen identiteetin tuotannossa ja sitä kautta toiseuden omaksumisessa ovat keskeisiä poliittisen toiminnan tavat ja suhde konventionaaliseen politiikkaan. Suhde puoluepolitiikkaan ja äänestämiseen oli osalla aktivisteista aktivismin alkuvuosina hyvin negatiivinen. Esimerkiksi 1990-luvun loppupuolella Lindholmin (1998, 34) haastateltavista kukaan ”ei sanonut äänestävänsä, ja kaikki kielsivät mahdollisuuden, että heitä joskus nähtäisiin mukana poliittisessa elämässä”. Muutamia vuosia Lindholmia myöhemmin aktivisteja haastatelleen Rasimuksen (2006, 125) haastateltavat suhtautuivat äänestämiseen hyvin positii-visesti. Kuitenkin Rasimuksen (emt., 281)

haastattelemat aktivistit asennoituivat puoluepolitiikkaan varauksellisesti tai epäluuloisesti. Aktivistit suhtautuivat melko pessimistisesti mahdollisuuksiin vaikuttaa puolueiden kautta tärkeisiin asioihin.

Eläinten oikeudet kuluttamisen lähtökohdaksi

Reilut 15 vuotta eläinliikkeen julkisen esiinmarssin jälkeen voi päällimmäisenä havaintona todeta, että eläinoikeusaktivismi on edelleen voimissaan. Vuonna 1995 perustettu Oikeutta eläimille -järjestö on pysynyt rekisteröimättömänä ruohonjuuritason toimijana. Eläinoikeustoimintaa on omien havaintojeni mukaan nimetty muun muassa nuorten toimijoiden aktivistikouluksi, jossa toimija oppii ”perustaidot” ja siirtyy aktivistiurolla eteenpäin (ks. myös Malm 2011 seurantatutkimus). Monet 1990-luvun puolivälin näkyvät eläinoikeusaktivistit vaikuttavat nykyisin erilaisissa toimintamuodoissa – vakiintuneissa kansalaisjärjestöissä, puolueissa tai muissa liikkeissä. Eläinoikeusliike on hakenut muotoaan ja tapojaan toimia.

Liikkeen muutosta, toimijoiden katoa ja tulevaisuuden suuntaa on analysoitu vuonna 1999 myös *Oikeutta eläimille* -lehdessä: ”Eläinliikkeen ensimmäisten vuosien aikana elettiin liikkeen voimakkaan kasvun aikaa. Monet varoittelivat jo silloin epäaidolta tuntuvan kasvun vaaroista. Nyt ’muoti’ tai alkuaikojen huuma on ohi ja monet mielenosoituksista tutut kasvot ovat kadonneet uusien muotien mukana. Monet kadonneet kasvot ovat poissa myös siitä syystä, että kampanjoiminen ylivoimaisilta tuntuvia rakenteita ja kulttuurissamme vallalla olevia eläinkäsityksiä vastaan on turhauttavaa. Työtä tehtiin vaikka kuinka, mutta tulokset tuntuivat laihoilta. Monet paloivat loppuun, toiset katsoivat, ettei aktivismilla ole merkitystä tai asian eteen tehty uhraukset eivät olleet sen

arvoisia.” Arto Lindholm (1998, 22) kirjoittikin, että ”jotkut ovat saaneet aktivismista uutta sisältöä elämälleen ja ovat toiminnassa mukana vuodesta toiseen, mutta toisaalta haastatteluaineistoni perusteella vaihtuvuus aktivistien keskuudessa on suuri”.

Vaikka aktivisti on valittu positio toisin kuin vaikkapa maahanmuuttajan positio, liikkeen elinvoimaisuudessa on kyse kuitenkin ennen kaikkea kulttuurisista kategorioista ja niiden hallinnasta, ei niinkään konkreettisista ihmisistä. Eräissä aiemmissa tarkasteluissa (Lundbom 2009, Rinne 2011) on havaittu, että aktivistien poliittinen tyyli on elänyt ja poliittinen toiminta on muotoutunut varsin refleksiiviseksi. Yhteiskunnallista tilannetta osataan lukea paremmin ja toimia niissä reunaehdoissa relevantimmalla tavalla.

Kampanjointi on 1990-luvun kuluessa suuntautunut ja suuntautuu edelleen samanaikaisesti niin turkistuuttajiin kuin keihin tahansa kuluttajiin sekä myös poliittikkoihin. Aktivismia tutkinut **Panu Luukka** (1998, 3) kirjoittikin, että ”kyseessä on moraalinen ristiretki ja yksi tämän hetken kaikkein poliittisimmista liikkeistä, sillä liikkeen vaatimukset kohdistuvat meihin kaikkiin ja arkipäiväisiin valintoihimme: älä syö lihaa, älä juo maitoa, älä käytä turkiksia tai älä vie lastasi sirkukseen”. Kuluttajan rooli ja kulutuskulttuuri ovat liittyneet koko liikkeen elinkaaren ajan keskeisesti eläinoikeusaktivismiin toimijuuteen. Aktivistit haastavat jokaista pohtimaan vastuutaan kuluttajina eläimiä hyväksikäyttävien rakenteiden uusintamisessa. Käytännössä Oikeutta eläimille -liikkeen jäsenyys tarkoittaa ainakin kasvisyöntiä ja mielellään vegaaniseen ruokavalioon siirtymistä (ks. Kokkonen 2004, 85). **Juhana Kokkonen** (emt., 89) huomauttaa kuitenkin, että OE:n tapauksessa identiteetti, viholliset ja päämäärät nivoutuvat huomattavan monimutkaiseksi uskomusten ja väittämien kokonaisuudeksi. Kokkonen (emt., 86) analyysin mukaan ”kampanjoiminnan kohteet voidaan jaotella tär-

keysjärjestykseen sen mukaan, kuinka nopeasti OE uskoo saavuttavansa päämääränsä. Turkistarhaus ja -teollisuus on ehdoton ykköskohde, ja sen kieltämisen uskotaan voivan tapahtua Suomessa suhteellisen nopeasti. Marimekko on tärkein turkisteollisuuden personoitu vihollinen. Yhdistyksessä uskotaan myös varsinkin kosmetiikkateollisuuden eläinkokeiden suhteellisen nopeaan kieltämiseen”. Näin vuonna 2011 voi todeta, että osassa kampanjoista aktivistit ovat onnistuneet, esimerkiksi Marimekko on myynyt pois kiistanalaisen Grünsteinin vuoden 2004 lopussa.

Julkisuusstrategian muutos

Panu Luukka (1998, 75) on kirjoittanut 1990-luvun lopulla eläinoikeusliikkeen ongelmana olleen se, että aktivisteilta puuttuu omien lehtien lisäksi foorumi, jolla se voisi tiedottaa turkistarhauksen eettisistä ongelmista. **Pertti Lappalaisen** (2005, 138) mukaan kansalaisten on ollut hyvin vaikea julkaista omaehtoisesti perinteisissä viestimissä, mutta Internet on Lappalaisen mukaan muuttanut tilannetta oleellisesti, koska verkossa on runsaasti avointa julkista tilaa myös kansalaisille. **Joonas Rokka** (2009, 86) toteaaakin, että kulttuurisen lukutaidon lisäksi on hallittava myös kulttuurinen kirjoitustaito. Vaikka Rokka viittaaakin enemmän kuluttajakansalaisille suunnattuun markkinointiin, tämä näkemys on peilattavissa myös aktivistien kampanjointiin. Menestyäkseen kulttuurisina toisina poliittisella kentällä on aktivistien osattava pelata kielellä ja luoda valtakulttuurin kannalta riittävän ”sopivaa” kieltä asiansa ilmaisemiseksi. Aktivistit ovat selvästikin ottaneet haltuun Rokan kulttuuriseksi kirjoitus- ja lukutaidoksi määrittämät taidot. Etenkin tältä osin kulttuurista muutosta on tapahtunut aktivistien kannalta edullisempaan suuntaan. Aktivistit itsekin lausuvat tämän:

OE on alkanut saada uudenlaisen imagon, kettutyttöjen järjestöstä on tullut arvostettu toimija, jolta pyydetään lausuntoa mitä erilaisimmista asioista. (OE juhlanumero 2010, 16.)

Julkinen suhtautuminen muun muassa aktivistien kuvamateriaalikampanjoihin herättää myös kysymyksen siitä, onko kulttuurisen toisen kategoriolla ja käsitteellä enää selitysvoimaa. Eläinten huonon kohtelun todentaminen kuvamateriaalin avulla on herättänyt tavalliset suomalaiset pohtimaan, millaista tuotantoa halutaan olla tukemassa. Eläinoikeusaktivistien agenda ei ole muuttunut, mutta toiminnan poliittinen tyyli on elänyt. Eläinoikeusliikehännän synty, nousu ja jossain mielessä tuhokin voidaan paikantaa 1990-luvulle (ks. Luukka 1998).

Nyt liike elää taas uutta nousuaan. Kettujen vapauttamisen sijasta 2010-luvun aktivistien politikointivälineenä on näkyvimmin kärsiviä eläimiä käsittelevä kuvamateriaali, joka on nostanut aktivistit ja heidän agendansa television ajankohtaisohjelmiin. Kun 1990-luvun puolivälissä tietämättömiksi, urbaaneiksi nuoriksi naisiksi kategorisoiduille aktivisteille tarjottiin parempia harrastuksia tai haluttiin antaa isän kädestä, ei 2010-luvun aktivistien kampanjoissa nuoruutta, sukupuolta tai tietopohjaa ei ole nostettu esille (ks. Lundbom 2001; Lundbom & Rinne 2003; Juppi 2005).

Risto Alapuro (2000, 107) kirjoittaa, että länsimaissa asuvien kokemukset ja koko elämä tapahtuvat yhä enemmän mediavälitteisessä ja yleensä merkitysvälitteisessä maailmassa, jossa kulutus on huimalla tavalla kasvanut. Takavuosien kettujen ja minkkien vapautusuutisten jälkeen kampanjoinnin keskipiste on muuttunut. 2010-luvun aktivistit vyöryttävät silmillemme kerta toisensa jälkeen kuvia kärsivistä eläimistä niin turkistarhoilta kuin tehotuotantolaitoksistakin. Suomalainen eläinoikeusliike toimijoinen on lyhyen historiansa aikana muuttunut imagoaltaan urbaanien kakaroiden huonosta

harrastuksesta huomionarvoiseksi vastapolitiikoinnin taitajaksi. Agenda itsessään ei ole vaihtunut, mutta poliittisten toiminnan keinot ovat. Mustavalkoisten lentolehtisten jakamisen sijaan aktivistien kuvamateriaalit ovat nousseet kerta toisensa jälkeen esille eri ajankohtaisohjelmissa ja uutisissa.

Liikkeen jatkuvuuden kannalta on huomionarvoista se, että liike on sekä onnistunut mobilisoimaan uusia toimijoita että päivittämään keinovalikoimaansa. Eläinoikeusaktivismi on Suomessa ollut koko elinkaarensa ajan varsinkin nuorten toimijoiden liikehdintää. Esimerkiksi tuoreimmissa kampanjoissa on esiintynyt pääosin nuoria aikuisia, vaikka jokunen pitkän linjan aktivistikin on ollut esillä. Menestyäkseen yhteiskunnallinen liike tarvitsee uusia jäseniä ja uusia aktiivisia toimijoita. Oletankin, että iso osa Oikeutta elämille -järjestön nimissä 1990-luvulla toimineista aktivisteista ei ole enää nykyisissä kampanjoissa aktiivisia. Seurantatutkimuksia on tehty suhteellisen vähän. **Toni Malmin** (2011) seurantatutkimuksen yksi keskeinen tulos oli se, ettei yksikään haastatelluista 1990-luvun aktivisteista toiminut enää liikkeissä. Aktivismi, perinteisessä mielessä ymmärrettyinä, oli siis Malmin haastateltaville taaksejäänyttä elämää. Aktivistien asenteet olivat kuitenkin säilyneet lähes muuttumattomina. (Ks. Malm 2011.) Malmin (emt., 91) aineistosta nousi myös esille havainto siitä, että aikaisemmin marginaalissa toimineet aktivistit toimivat nykyisin järjestelmän sisältä käsin.

Vakavasti otettava poliittinen toinen?

Onko kulttuurisen toiseuden tuottaminen sitten loppunut? Tulkintani ja havaintojeni mukaan ei kokonaan. Nyt vuonna 2011 voi kuitenkin sanoa, että toiseuden rakentaminen on ainakin valtajulkisuudessa vähentynyt.

Meeri Sipilän (2011, 128) mukaan aktivistit ovat onnistuneet siirtämään median huomion eläinoikeusliikkeen toimintatavoista turkistarhaukseen ja sen eettisiin ongelmiin. Sipilän (2011, 129) haastattelemat aktivistit olivat ilmeisen innoissaan yhdistyksensä eläinoikeuskysymyksille voittamasta mediahuomiosta. Aktivistien tuoreimmat kampanjat kohdistuvat koko tehotuotannon kenttään. Aktivistit ovat päässeet puhumaan eläinten asemasta, eivätkä he ole joutuneet jokaisessa julkisessa tilanteessa puolustusasemaan. Onko aktivismista sitten tullut osa valtakulttuuria? Ei, mutta muuttunut mediasuhde kertoo asenneilmaston muutoksesta ja myös siitä, että yksittäisille kuluttajille eläinten kohtelu on määrittynyt tärkeäksi ja merkitykselliseksi asiaksi. Kulttuurisen toiseuden tuottaminen tapahtuu siten enemmän toimijoiden omilla ehdoilla.

Kulttuurinen toiseus ja aatteen kulttuuriset sisällöt kuvastavat kuitenkin hyvin eläinoikeusaktivismia kuin myös selittävät eläinoikeusaktivismiin kategorisointia. Poliittisella kentällä kulttuurisesti toisenlaiseksi määrittyvien aktivistien on pitänyt kamppailla saadakseen agendansa kuulluksi. 1990-luvun lopun aktivismin voi sanoa jollakin tavalla sisältäneen ”kunnon aktivistilta” näyttämisen elementtejä, niin puhetapojen kuin elämäntavallisten valintojenkin kannalta (vrt. Butler 2006; Hall 1999). Alapuron (1997) ja **Martti Siisiäisen** tulkintoja (1996) peilaten voi pohtia, että uuden polven aktivistit ovat sosiaalistuneet kansalliseen toimintakulttuuriin toisella tavalla. Toimijat ovat hyödyntäneet enemmän Alapuron (1997) kuvaamaa esittämistä joukkotiedotuksen välityksellä. Poliittinen työskentely kuvamateriaalin avulla sopii kansalliseen toimintakehykseen paremmin kuin vaikkapa turkistarhaeläinten vapautukset. Kuvamateriaalin tallentaminen ja esittäminen mahdollistaa kenelle tahansa toiminnan analysoinnin ja kaventaa todennäköisesti siten tarvetta ulkopuoliselle toiseuden kategorisoinnille.

Eläinten kuvaaminen ja kuvatun materiaalin näyttäminen eivät uhkaa kenenkään henkeä. Alapuro (1997, 52) toteaa, että niin sanottujen kettutyttöjen esitys törmäsi laillisuuden ja laittomuuden vastakohtaan, mitä loukkasi ja järkytti. Nykyaktivistien poliittinen toiminta asettuu hieman selkeämmin samalle jatkumolle aiempien vuosikymmenten keinojen kanssa.

Kulttuurisesta toiseudesta puhuttaessa on kuitenkin otettava huomioon, että aktivistit on paitsi asetettu myös itse asettautuneet marginaaliin niin valitsemiensa toimintatapojen kuin järjestäytymisen logiikankin vuoksi. Aktivistien kohtaama marginalisointi herättää silti myös kysymyksen siitä, millaista aktiivisuutta halutaan tai ei haluta yhteiskunnassa kohdata. Vaikka nuorten poliittisen ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden vähentyminen on jaettu huoli, vaikuttaa yhteiskunnallisessa puheessa olevan selvästi vaikeuksia rakentaa yhteisymmärrystä sopivanlaisesta politiikasta.

Lähteet

- Ahtiainen, Ilkka (2010): Kamalat kuvat ovat eläinaktivistien uusi media-ase. Helsingin Sanomat 28.2.2010. <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Kamalat+kuvat+ovat+el%C3%A4inoikeusaktivistien+uusi+media-ase/1135253315966>. (Viitattu 30.3.2011.)
- Alapuro, Risto (2000): Kuinka neuvoteltavia sosiaaliset suhteet ovat? Teoksessa Tommi Hoikkala & J. P. Roos (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus: 102–111.
- Alapuro, Risto (1997): Suomen älymystö Venäjän varjossa. Helsinki: Hanki ja jää.
- Butler, Judith (2006): Hankala sukupuoli: Feminismi ja identiteetin kumous. Suomentaneet Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudeamus.
- Hall, Stuart (1992): Kulttuurin ja politiikan murroksia. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (1999): Identiteetti. Kirjoituksia Minästä ja Toisesta. Tampere: Vastapaino.
- Ilmonen, Kaj (2006): Suomalainen kansalaisyhteiskunta ja yhteiskunnallinen muutos 1990-luvun lopulla. Teoksessa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Helsinki: Gaudeamus, 105–130.
- Jouhki, Jukka (2006): Tulkintoja toiseudesta. *Lectio prae-cursoria* Jyväskylän yliopistossa 31.1.2006. *Elore* 13(1), 1–5. [Http://www.elore.fi/arkisto/1_06/jou1_06.pdf](http://www.elore.fi/arkisto/1_06/jou1_06.pdf). (Viitattu 9.4.2009.)
- Juppi, Pirita (2004): ”Keitä me olemme? Mitä me haluamme?” Eläinoikeusliike määrittelykamppailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä. Jyväskylän yliopisto. [Http://dissertations.jyu.fi/studhum/9513920348.pdf](http://dissertations.jyu.fi/studhum/9513920348.pdf). (Viitattu 30.3.2011.)
- Juppi, Pirita (2005): Medioitu moraalinen paniikki eläinoikeusliikkeen määrittelijänä. *Nuorisotutkimus* 23(3), 31–49.
- Kangaspunta, Seppo (2011): Traditionaalista yhteisöistä verkkoyhteisöön. Teoksessa Seppo Kangaspunta (toim.) Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 15–34.
- Kokkonen, Juhana (2003): ”Totuus on toisenlainen. Oikeutta eläimille -yhdistyksen identiteetti verkostoyhteiskunnassa. Uskontotieteen pro gradu- tutkielma. Helsingin yliopisto. [Http://juhana.tajunta.com/juhana_kokkonen_totuus_on_toisenlainen.pdf](http://juhana.tajunta.com/juhana_kokkonen_totuus_on_toisenlainen.pdf). (Viitattu 8.4.2011 ja 11.4.2011.)
- Kulmala, Anna (2006): Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. *Acta Universitatis Tampereensis* 1148. Tampere: Tampere University Press.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2002): Ulkopuolisuuden haaste toiseuden tutkimuksessa. *Kosmopolis: rauhan-, konfliktin- ja maailmanpolitiikan tutkimuksen aikakauslehti* 32(1), 61–68. [Http://elektra.helsinki.fi/se/k/1236-1372/32/1/ulkopuol.pdf](http://elektra.helsinki.fi/se/k/1236-1372/32/1/ulkopuol.pdf). (Viitattu 9.4.2009.)
- Lamminmäki-Kärkkäinen, Tanja (2002): Teoksessa Rauni Räsänen & Katri Jokikokko & Maria-Liisa Järvelä & Tanja Lamminmäki-Kärkkäinen (toim.) Interkulttuurinen opettajankoulutus. Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla. Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. [Http://herkules oulu.fi/isbn9514268075/](http://herkules oulu.fi/isbn9514268075/). (Viitattu 30.3.2011.)
- Lappalainen, Pertti (2005): Verkolla valtaa. Jyväskylä: SoPhi.
- Lehtonen, Mikko (2004): Johdanto: Säiliöstä suhdekimppuun. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty & Petri Ruuska: Suomi toisin sanoen. Tampere: Vastapaino, 9–28.
- Lehtonen, Mikko (2004): Suomi on toistettua maata. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty & Petri Ruuska: Suomi toisin sanoen. Tampere: Vastapaino, 121–148.
- Lehtonen, Mikko (2004): Vieras ja viisaus. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty & Petri Ruuska: Suomi toisin sanoen. Tampere: Vastapaino, 247–270.

- Lindholm, Arto (1998): Radikaali ympäristöaktivismi modernin murroksessa. Sosiaalipolitiikan pro gradu tutkielma, Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, yhteiskuntapolitiikan laitos. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/18238/radikaal.pdf?sequence=3>. (Viitattu 9.4.2011. ja 10.4.2011.)
- Lundbom, Pia (2001): Yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta? Eläinoikeusliikkeen solidaarinen yhteisöllisyys. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 20, 46–75.
- Lundbom, Pia (2002): Kettutyttöjä vai naisaktivisteja? Teoksessa Sanna Aaltonen & Päivi Honkatukia (toim.) Tulkintoja tytöistä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 26, 88–105.
- Lundbom, Pia (2003): Hei kaveri, millä välineillä äänestät. Teoksessa Paakkunainen, Kari (toim.) Kyllä politiikalle, mutta... Nuoret ja eduskuntavaalit 2003. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 35 & Nuorisosaiajn neuvottelukunta, 84–96.
- Lundbom, Pia & Rinne, Jarmo (2003): Eläinaktivismi ja poliittinen osallisuus. Identiteettipolitiikkaa radikaali-liikkeessä. Teoksessa Pirta Juppi & Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkönen (toim.) Liike-elämää. Vastakulttuurin radikalismi vuosituhannen vaihteessa. Jyväskylä: SoPhi, 181–210.
- Lundbom, Pia (2007): Kansalaisaktivismia, oppimista ja uusien toimintamahdollisuuksien etsimistä. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 76, 284–298.
- Lundbom, Pia (2009): Kun pihdit kameraan vaihtuivat... eläinoikeusaktivistien poliittinen tyylinmuutos. Poliittikka: Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu 51(2), 107–116.
- Luukka, Panu (1998): Ei ole oikeutta, on vain me. Radikaali eläinoikeusliike Suomessa. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, yleisen valtio-opin laitos. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/18287/eioleik.pdf?sequence=1>. Oikeutaelaimille.net Oikeutta eläimille-järjestön nettisivut. (Viitattu 30.3.2011.)
- Malm, Toni (2011): Aktivistin eetos. Seurantatutkimus 1990-luvun radikaalitoimijoista. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26608/gradu_lopullinen.pdf?sequence=2. (Viitattu 31.7.2011.)
- Perho, Sini (2010): Rasistisuus nuorten yhteisöissä. Tutkimus vuosituhannen vaihteen Joensuusta. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 103.
- Raittila, Pertti (2005): Auttaako uutisen dialogisuus toiseuden poistamisessa? Teoksessa Pentti Raittila (toim.) Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja C 39/2005, 33–54.
- Rasimus, Ari (2006): Uudet liikkeet. Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa. Tampere: Tampere University Press.
- Rauhama, Miira (2008): Miksi eläinaktivisti menee ”maan alle”? Laitonta suoraa toimintaa käyttävien eläinoikeusaktivistien motiivit taktiikoilleen. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Rinne, Jarmo (2011): Henkilökohtaistuva politiikka: Tutkimusmatkoja refleksiiviseen kansalaisuuteen. Tampere: Tampere University Press, Acta Universitatis Tamperensis, 1587.
- Rokka, Joonas (2009): Uusi yhteisöllisyys ja aktiivinen kulluttaja. Teoksessa Liisa Uusitalo & Maria Joutsenvirta (toim.) Kulttuuriosaaminen. Tietotalouden taitolaji. Helsinki: Gaudeamus. 69–92.
- Saari, Kari (2006): Katujen poliittinen kansalaisuus murroksessa? Näkökulmia mielenosoituksiin ja niiden kontrollointiin. Teoksessa Mikko Saastamoinen & Pekka Kuusela (toim.) Kansalaisuuden ääriviivoja. Hallinta ja muodonmuutokset myöhämodernilla ajalla. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus, Palmenia-sarja, 85–115.
- Siisiäinen, Martti (1998): Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.) Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino, 219–243.
- Siisiäinen, Martti (2007): Uudet yhdistykset ja intressien representaatio. Teoksessa Tapani Kaakkurinniemi & Juri Mykkänen (toim.) Poliittikan representaatio. Juhlakirja Kyösti Pekoselle hänen 60-vuotispäivänään. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys, 302–327.
- Sipilä, Meeri (2011): ”Kuvasta katsoo piinattu eläin”. Eläinoikeusliikkeen media-aktivismi Tarhauskielto-kampanjassa talvella 2010. Tiedotusopin pro gradu-tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Souto, Anne-Mari (2011): Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 110.
- Väisänen, Anne (2003): Sukupuoli eläinoikeuskajujen lehtiutisoinneissa. Nuorisotutkimus 21(2), 19–26.
- Väliveronen, Esa (1995): Metsä sairastaa. Ympäristöuhkan määrittely sanomalehdissä. Tiedotustutkimus 18(4).
- Ylä-Anttila, Tuomas (2005): Julkisuus ja yhteiskunnalliset liikkeet – kansallisista globaaleiksi? Teoksessa Susanna Paasonen (toim.) Aktivismi. Verkostoja, järjestöjä ja arjen taitoja. Nykykulttuuri. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy, 42–68.